

บทที่ 6

ทฤษฎีจริยศาสตร์

รณชัย คนบุญ

เนื้อหาการเรียนรู้

- เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมตามทฤษฎีหน้าที่นิยม
- เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมตามทฤษฎีประโยชน์นิยม

1. เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมตามทฤษฎีหน้าที่นิยม

ทฤษฎีหน้าที่นิยม (deontological theory หรือ nonconsequential theory หรือ Formalism) เป็นทฤษฎีที่เน้นในหลักของเหตุและผลความถูกต้องของการกระทำที่เกิดขึ้นจริง ไม่คำนึงถึงผลของสิ่งที่จะตามมาจากการกระทำ

คำว่า “deontology” มาจากภาษากรีก “duty” แปลว่า ภาระหน้าที่ โดยนักปรัชญาชาวเยอรมัน ชื่อ เอ็มมานูเอล ค้าน (Emmanuel Kant) เป็นผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้ โดยเชื่อว่าการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาที่ดี ซึ่งเกิดจากจิตสำนึกในหน้าที่ที่มีเหตุผลประกอบการตัดสินใจกระทำ นักทฤษฎีในกลุ่มนี้จะให้คุณค่าเกี่ยวกับการรักษาคำมั่นสัญญา การพูดความจริง และมีความเชื่อว่าการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำตามกฎ ตามหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำ ถึงแม้เหตุการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร บุคคลก็ต้องทำตามกฎ ทฤษฎีนี้จะให้ความสำคัญกับคุณค่าและความเชื่อของแต่ละบุคคล

ทฤษฎีหน้าที่นิยมของค้านท์ อธิบายหลักจริยธรรมได้ 2 ข้อ ดังนี้

- 1) ความสามารถทำให้เป็นสากล (universalizability) หลักจริยธรรมข้อนี้เสนอว่า การกระทำที่ดี คือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี และเจตนาที่ดี คือ การทำตามหน้าที่

การกระทำที่เกิดจากความปรารถนาดี หมายถึง การกระทำที่เกิดจากความตั้งใจดี ความมุ่งสู่ความดีงามและความถูกต้อง เป็นการกระทำที่เกิดจากสำนึกแห่งหน้าที่ หรืออาจกล่าวได้ว่าการกระทำที่ถูกต้องหรือการกระทำดี คือการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ เป็นการกระทำที่สามารถคาดหวังให้ทุกคนที่อยู่

ในสภาพการณ์เดียวกันปฏิบัติพร้อมกันได้ โดยไม่เกิดความขัดแย้ง ซึ่งหมายความว่า การกระทำนั้นมีความสามารถทำให้เป็นสากลได้ ค่าน้ำ เห็นว่าการกระทำตามเจตนาดีนั้นเป็นคุณธรรมและเป็นสากลที่ไม่ต้องการการพิสูจน์ ใช้ได้ทุกแห่งในโลกมนุษย์เลือกที่จะกระทำดี กระทำถูกต้องด้วยเหตุผลก็คือสิ่งนั้นถูกต้อง มิใช่กระทำความดีเพราะถูกบังคับ หรือกระทำความดีเพราะหวังผลตอบแทน ค่าน้ำเห็นว่ามนุษย์ไม่ได้มีความสามารถที่จะเลือกเสมอไป เพราะว่าการกระทำบางครั้งถูกกำหนดด้วยปัจจัยทางพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม

2) คุณค่าของมนุษย์ มนุษย์มีคุณค่าสูงสุด หลักจริยธรรมข้อนี้เสนอว่าจงปฏิบัติต่อมนุษยชาติในฐานะเป้าหมายทั้งในกรณีของตนเองและผู้อื่น และอย่าปฏิบัติต่อมนุษย์เพียงในฐานะวิธีการ หมายความว่าอย่าใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายอื่น

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมตามทฤษฎีหน้าที่นิยมของค่าน้ำ ใช้หลักจริยธรรม 2 ข้อดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า การกระทำที่ถูกต้องคือ การกระทำนั้นมีความสามารถทำให้เป็นสากลได้และการกระทำนั้นเป็นการปฏิบัติต่อมนุษยชาติในฐานะที่เป็นเป้าหมายในตัวเองทั้งในกรณีของตนเองและผู้อื่น และหลักจริยธรรม 2 ข้อนี้มีส่วนอย่างมากต่อการพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพ โดยค่าน้ำกล่าวว่า “มนุษย์ต้องปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยความเท่าเทียม โดยให้เกียรติและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่อาจใช้มนุษย์ด้วยกันเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อื่น” สามารถสรุปได้ดังนี้

- ค่าทางจริยธรรมมีจริง เป็นอิสระ ตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลง
- เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมมีเกณฑ์เดียว
- เจตนาเป็นเครื่องตัดสินการกระทำ
- หลักการอยู่เหนือผลประโยชน์
- มนุษย์มีค่าเหนือสิ่งอื่นใดในจักรวาล

ตัวอย่างการพยาบาลตามทฤษฎีหน้าที่นิยม เช่น

- พยาบาลเช็ดตัวผู้ป่วยทุกครั้ง que ผู้ป่วยมิใช่
- พยาบาลฉีดยาให้ผู้ป่วยโดยยึดหลัก 7R ประกอบด้วย ผู้รับยาถูกคน (right client)

ชนิดของยาที่จะให้ถูกต้อง (right drug) ขนาดของยาที่จะให้ถูกต้อง (right dose) วิธีการให้ยาถูกต้อง (right route) ให้ยาถูกต้องตามเวลา (right time) เมื่อผู้ป่วยปฏิเสธการรับยาต้องมีการบันทึกและรายงานแพทย์อย่างถูกต้อง (right to refuse) และมีการบันทึกเวลาและชื่อของผู้ให้ยาอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริงในเอกสารที่กำหนด (right documentation)

- พยาบาลช่วยฟื้นคืนชีพผู้ป่วยที่หยุดหายใจและหัวใจหยุดเต้น
- พยาบาลแนะนำการเปลี่ยนรูทางออกของอุจจาระจากการผ่าตัดเอาลำไส้ใหญ่เปิดออกทางหน้าท้อง (colostomy) แก่ผู้ป่วยมะเร็งลำไส้ใหญ่ก่อนกลับบ้าน

2. เกณฑ์การตัดสินใจจริยธรรมตามทฤษฎีประโยชน์นิยม

ทฤษฎีประโยชน์นิยม (consequence-based theory หรือ Utilitarianism) ทฤษฎีนี้มีเป้าหมายว่า สังคมต้องแสวงหาความสุขให้กับประชาชนจำนวนมากที่สุด (great happiness of the greatest number) และเชื่อว่าผู้รับผิดชอบในสังคมต้องส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมมุ่งหาประโยชน์ส่วนร่วม แล้วผลประโยชน์ส่วนตนจะตามมาเอง ทฤษฎีประโยชน์นิยมจะถือว่าผลประโยชน์จากการกระทำมีความสำคัญกว่าเจตนาหรือแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการกระทำนั้น ทฤษฎีนี้เน้นว่าประโยชน์ย่อมอยู่เหนือหลักการ โดยเน้นการกระทำสิ่งที่ดีเพื่อความสุขคนส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น การบอกความจริง “Confidentiality” แต่อย่างไรก็ตามในการเห็นประโยชน์ของคนส่วนมากก็จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของคนส่วนน้อยประกอบกันไปด้วยเสมอ

ลักษณะสำคัญของทฤษฎีประโยชน์นิยม 3 ประการ มีดังนี้

- 1) พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ การกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่มีแนวโน้มไปเพิ่มความสุขปริมาณมากที่สุดให้กับคนที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุดเรียกการกระทำนี้ตามหลักมสุข
- 2) พิจารณาแบบองค์รวม หมายความว่า บุคคลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำนั้นๆ จะถูกนำมาพิจารณา และสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับองค์รวมนี้จะถูกนำเสนอให้เอาไปปฏิบัติ ทฤษฎีนี้เน้นความเสมอภาค กล่าวคือคนทุกคนมีค่าเท่ากับหนึ่งและไม่มีใครมีค่ามากกว่าหนึ่ง คนทุกคนมีสิทธิในความสุขเท่าๆกัน
- 3) พิจารณาความรู้สึกทางกายสัมผัส ให้ความหมายของความสุขว่าเป็นความยินดีหรือความพอใจที่เกิดจากการได้รับประโยชน์ที่ต้องการ

เกณฑ์การตัดสินใจเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีประโยชน์นิยม มีดังนี้

- คุณค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลกำหนดขึ้น จึงเป็นสิ่งที่ขึ้นกับสภาพแวดล้อมกาลเวลา และสามารถเปลี่ยนแปลงได้
- เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมมีได้หลายเกณฑ์
- ผลประโยชน์ย่อมอยู่เหนือหลักการ

- ผลของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมากเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำของมนุษย์

ตัวอย่างการพยาบาลทฤษฎีประโยชน์นิยม เช่น

- ญาติไม่บอกผู้ป่วยว่าเป็นมะเร็งเพื่อให้ผู้ป่วยสบายใจ
- ผู้ป่วยทำแท้งเพราะบุตรในท้องพิการ เพื่อไม่ให้เป็นภาระของครอบครัวเมื่อเด็กเกิดมา
- แพทย์ไม่ใส่เครื่องช่วยหายใจผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายที่ทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์ใช้เครื่องช่วยหายใจเพราะไม่ต้องการทุกข์ทรมาน
- พยาบาลให้ญาติเฝ้าและดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายอย่างใกล้ชิด

จะเห็นว่าทฤษฎีหน้าที่นิยมและทฤษฎีประโยชน์นิยม มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทฤษฎีหน้าที่นิยมของค่านิยมมีลักษณะที่ค่อนข้างตายตัว มีกฎเกณฑ์มากมาย ไม่มีความยืดหยุ่นในขณะที่ทฤษฎีประโยชน์นิยมของมิลล์ มุ่งประโยชน์ส่วนรวมจนดูเหมือนไม่สนใจคนส่วนน้อย ซึ่งในความเป็นจริงของการปฏิบัติการพยาบาลต้องใช้หลักการของทั้ง 2 ทฤษฎีมาผสมผสานให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ การนำทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งไปใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลค่อนข้างยาก นอกจากนี้หลักการพื้นฐานอื่นก็มีความจำเป็นและสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจให้การพยาบาลได้

สรุป

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรม เป็นกระบวนการใช้เหตุผลทางจริยธรรมที่นำเอาขั้นตอนในการวิเคราะห์คุณค่าและความเชื่อของบุคคลที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ และแนวความคิดทางจริยธรรม มาใช้เป็นเกณฑ์ในการแก้ไขประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรมในการปฏิบัติงาน และใช้เป็นมาตรการที่จะบอกว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควรกระทำ สิ่งใดถูกและสิ่งใดผิด หลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาว่าการกระทำต่างๆ ถูกหรือผิด สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ แต่เดิมมักใช้ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเครื่องตัดสิน

เอกสารอ้างอิง

- ดวงแข รักไทย, ปัทมา แคนยุกต์, นิตยา ชีพประสพ. (2558). การพัฒนาบทเรียนโปรแกรม เรื่อง “ทฤษฎีจรรยาบรรณและทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของโคลเบอร์ก” สำหรับ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 (หน้า 248-257). สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- วณิชชา พึ่งชมภู. (2557). คู่มือการฝึกปฏิบัติการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เรื่อง จริยธรรม ประเด็นขัดแย้ง และทางแนวทางการตัดสินใจ. เชียงใหม่ : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.). (2561). คู่มือการพัฒนาและส่งเสริม การปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้าราชการพลเรือน. สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2563, จาก <https://www.ocsc.go.th/node/4078>
- อรัญญา เชาวลิต, ทศนีย์ นะแส. (2559). การจัดการศึกษาจรรยาบรรณในหลักสูตรพยาบาลศาสตร บัณฑิต. วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์, 36(พิเศษ), 183-195.

ชื่อ-สกุล.....
รหัสประจำตัวนักศึกษา.....

แบบฝึกหัดท้ายบทเรียน

กรณีตัวอย่างที่ 1 พยาบาลวิชาชีพทำแผลให้ผู้ป่วยด้วยความตั้งใจ เพื่อให้แผลหายเร็วและไม่ติดเชื้อ โดยให้ยาระงับปวดก่อนทำแผล แม้ผู้ป่วยยังร้องด้วยความเจ็บปวด พยาบาลบอกให้อดทน ผลจากการทำแผล ทำให้ผู้ป่วยหายเร็วและได้กลับบ้านเร็วกว่ากำหนด ท่านคิดว่าสอดคล้องกับทฤษฎีใด เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น

ตอบ

.....

.....

.....

.....

กรณีตัวอย่างที่ 2 พยาบาลปลูกผู้ป่วยที่นอนหลับในยามวิกาล เพื่อให้รับประทานยานอนหลับตามแผนการรักษา ท่านคิดว่าสอดคล้องกับทฤษฎีใด เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น

ตอบ

.....

.....

.....

.....

กรณีตัวอย่างที่ 3 พยาบาลวิชาชีพใช้ชุดทำแผล (set dressing) ซ้ำ ถ้าไม่ปนเปื้อน และเปลี่ยน forceps เนื่องจากมีผู้ป่วยมาทำแผลจำนวนมาก ชุดทำแผลไม่พอ และเชื่อว่าสามารถระวังได้ดีตามทฤษฎีจรรยาบรรณ ท่านคิดว่าสอดคล้องกับทฤษฎีใด เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น

ตอบ

.....

.....

.....

.....